

ಸಂಧಿ ೧೦ – ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ ಸಂಧಿ (ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣ ಸಂಧಿ)

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ..... || ಪ ||

ಆವಪರ ಬೊಮ್ಮನತಿ ವಿಮಲಾಂ
ಗಾವಬದ್ಧರುಯೆಂದೆನಿಪರಾ
ಜೀವಭವಮೊದಲಾದಮರರನುದಿನದಿ ಹರಿಪದವ ||
ಸೇವಿಪರಿಗನುಕೂಲರಲ್ಲದೆ
ತಾವು ಇವರನು ಕೆಡಿಸಬಲ್ಲರೆ
ಶ್ರೀವಿಲಾಸಾಸ್ವದನದಾಸರಿಗುಂಟೆ ಅಪಜಯವು || ೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಆವಪರಬೊಮ್ಮನ=ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಬ್ರಹ್ಮನ, ಅತಿವಿಮಲವಾದ, ಅಂಗಾವಬದ್ಧರು=ಅಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರು, ಎಂದೆನಿಪ=ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ರಾಜೀಭವ ಮೊದಲಾದ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಅಮರರು=ದೇವತೆಗಳು, ಅನುದಿನದಿ =ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಹರಿಪದವ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾಂಬುಜವನ್ನು, ಸೇವಿಪರಿಗೆ=ಸೇವೆಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಅನುಕೂಲರಲ್ಲದೆ=ಅನುಕೂಲರಾಗಿರುವರಲ್ಲದೆ, ತಾವು= ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತತ್ವೇಶರು, ಇವರನ=ಈ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಕೆಡಿಸಬಲ್ಲರೆ=ಕೆಡಿಸುವರೆ, ಶ್ರೀವಿಲಾಸಾಸ್ವದನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ದಾಸರಿಗೆ, ಅಪಜಯವು ವುಂಟೇನು? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪೂರ್ವಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ವರೂಪದೇಹ, ಲಿಂಗದೇಹ, ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ ಅಂದರೆ ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಮಾಸ್ಥಾನವೆಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಪರಬ್ರಹ್ಮನ, ಅತಿವಿಮಲವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗಾವಬದ್ಧರೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಪ್ರತಿದಿವಸ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಭಕ್ತಜನರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಸುಖಸಾಧನವನ್ನೇ ಮಾಡಿಸುವರು. ರಮಾವಿಲಾಸಾಸ್ವದನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸರಿಗೂ ಕೂಡ ಅಪಜಯ ಉಂಟೆ? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಪಾಂಡವಾದಿಗಳು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೆಲ್ಲವೂ ಸುಳ್ಳೆ? ಅಂದರೆ “ತೇಷಾಂ ದುಃಖಾದಿಕಂ ಕಿಂಚಿದಸುರಾವೇಶತೋಭವೇತ್” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕೆಲವು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದುಃಖಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ಅವರೊಳಗಿರುವ ದೈತ್ಯರೇ ಅನುಭವಿಸುವರು. ಭಕ್ತರ ಜೀವಕ್ಕೆ ಆಗಾಮಿಸಂಚಿತಾದಿಗಳಿಂದ ಕಿಂಚಿದ್ದುಃಖ ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ಅದು ನಶ್ವರವಾದುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೆಡಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಹಲ್ಯಾ ಜಾರತ್ವಾದಿಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ಹೇಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಲಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದುಃಖವು ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಲೇಶವಾದರೂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಈ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶ್ರೀದನಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಯುಗಳೇ
ಕಾದಶಸ್ಥಾನಾತ್ಮದೊಳಗಿ
ಟ್ವಾದರದಿ ಸಂತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಈ ನವಗ್ರಹವು ||
ಆದಿತೇಯರು ಸಂತತಾಧಿ
ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಪರಿಹರಿಸುತವರನ
ಕಾದುಕೊಂಡಿಹರೆಲ್ಲ ರೊಂದಾಗಿಶನಾಜ್ಞೆಯಲಿ || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀದನ=ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಂಘ್ರಿ=ಪಾದಗಳೆಂಬ, ಸರೋಜ=ಕಮಲಗಳ, ಯುಗಳ=ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು, ಏಕಾದಶಸ್ಥಾನ=೧೧ನೆಯ ಇಂದ್ರಿಯವಾದ, ಆತ್ಮದೊಳಗೆ= ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ಇಟ್ಟು, ಆದರದಿ, ಸಂತುತಿಸುವ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ, ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಈ ನವಗ್ರಹವು= ನವಗ್ರಹವೆಂದೆನಿಸುವ, ಆದಿತೇಯರು=ದೇವತೆಗಳು, ಅಥವಾ, ನವಗ್ರಹವು=ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾದಿ ನವಗ್ರಹಗಳು, ಆದಿತೇಯರು=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ಯಲ್ಲರೊಂದಾಗಿ=ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಿಕೂಡಿ (ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ), ಈಶನ=ಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಜ್ಞೆಯಲಿ=ಅಪ್ಪಣೆಮೇರಿಗೆ, ಸಂತತ= ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ಆಧಿ=ಮನೋವ್ಯಾಧಿ, ವ್ಯಾಧಿಗಳ=ರೋಗಾದಿಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು, ಪರಿಹರಿಸುತ, ಅವರನ=ಆ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಕಾದುಕೊಂಡಿಹರು=ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಂಗಾರಕ ಶನಿ ಮೊದಲಾದ ನವಗ್ರಹ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಸಹಾಯಕರಾಗಿರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಜ್ಞಾನೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸರ್ವದಾ ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ನವಗ್ರಹ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಚಾರದಿಂದ 'ದ್ವಾದಶಾಷ್ಟಮ ಜನ್ಮಸ್ಥಾಃ ಶನ್ಯರ್ಕಾಂಗಾರಕೋಗುರುಃ| ಕುರ್ವಂತಿ ಪ್ರಾಣಸಂದೇಹಂ ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟಂ ಧನಕ್ಷಯಂ' ಶನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಅಂಗಾರಕ, ಗುರು ಇವರುಗಳು ಯಾವನ ಜನ್ಮ ರಾಶಿಯಿಂದ ೧೨, ೮ ನೆ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಬರುವರೋ ಅವನಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಸಂಶಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವರು. ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸುವರು. ಧನಕ್ಷಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು ಎಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಆಗುವ ದುಃಖಗಳು ಆಧಿಗಳು, ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವರು.

ಮೇದಿನಿಯ ಮೇಲುಳ್ಳ ಗೋಷ್ಠಾ
ದೋದಕಗಳೆಲ್ಲಮಲತೀರ್ಥವು
ಪಾದಪಾದ್ರಿಧರಾತಳವೇ ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಜೀವಗಣ ||
ಶ್ರೀದನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳವರುಂ
ಬೋದನವೇ ನೈವೇದ್ಯ ನಿತ್ಯದಿ
ಹಾದಿನಡವದೇ ನರ್ತನಗಳೆಂದರಿತವನೆಯೋಗೀ || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮೇದಿನಿಯ ಮೇಲುಳ್ಳ=ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ, ಗೋಷ್ಠಾದೋದಕಗಳೆಲ್ಲ=ಗೋವಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ನೀರು ಮೊದಲು ಬಾವಿ, ಕೆರೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಲಾಶಯಗಳು, ಅಮಲತೀರ್ಥವು= ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ ತೀರ್ಥವೆಂತಲೂ, ಪಾದಪ =ವೃಕ್ಷಗಳು, ಅದ್ರಿ=ಪರ್ವತಗಳು, ಧರಾತಳವೆ=ಭೂಮಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು, ಸುಕ್ಷೇತ್ರ=ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂತಲೂ, ಜೀವಗಣ=ಸಮಸ್ತ ಜೀವಗಣಗಳೂ, ಶ್ರೀದನ=ಜ್ಞಾನೈಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರದಾನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂತಲೂ, ಅವರುಂಬ=ಅವರು ಭೋಜನ ಮಾಡುವ, ಓದನವೆ=ಅನ್ನವೆ, ನೈವೇದ್ಯ, ನಿತ್ಯದಿಹಾದಿನಡವದೆ, ನರ್ತನಗಳು ಎಂದರಿತವನೆ=ಎಂದು ತಿಳಿದವನೆ, ಯೋಗೀ=ಜ್ಞಾನಿಯು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಕಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಟಾನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೀರ್ಥಗಳಾಗಿಯೂ, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿಯೂ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಿಯೂ, ಪರಿಣಮಿಸುವುವು. ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇಂತಹ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನೀರು ಬಹಳ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೆ? ಅಷ್ಟು ಮೊದಲು ಕೆರೆ ಬಾವಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಉದಕಾಶ್ರಯವು ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ ತೀರ್ಥಗಳೆಂತಲೂ, ವೃಕ್ಷಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲವೂ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂತಲೂ, ಜೀವಗಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂತಲೂ, ಅವರು ಭೋಜನ ಮಾಡುವ ಅನ್ನಾದಿಗಳೇ ನೈವೇದ್ಯವೆಂತಲೂ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾದಿನಡೆಯುವುದೇ ನರ್ತನವೆಂತಲೂ ಯಾವ ಮಹನೀಯರು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ. ಅವರನ್ನೇ ಮಹಾ ಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಸರ್ವದೇಶವು ಪುಣ್ಯದೇಶವು
ಸರ್ವಕಾಲವು ಪರ್ವಕಾಲವು
ಸರ್ವಜೀವರು ದಾನಪಾತ್ರರು ಮೂರುಲೋಕದೊಳು ||
ಸರ್ವಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಮಂತ್ರವು
ಸರ್ವಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲ ಪೂಜೆಯು
ಶರ್ವವಂದ್ಯನ ವಿಮಲಮೂರ್ತಿಧ್ಯಾನ ಉಳ್ಳವಗೆ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶರ್ವವಂದ್ಯನ=ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ನಮಸ್ಕೃತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ವಿಮಲ=ನಿರ್ದುಷ್ಪವಾದ, ಮೂರ್ತಿ=ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು, ಧ್ಯಾನಉಳ್ಳವಗೆ=ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತಿಸುವ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸಕರಿಗೆ, ಸರ್ವದೇಶವು ಪುಣ್ಯದೇಶವು; ಸರ್ವಕಾಲವು ಪರ್ವಕಾಲವು; ಮೂರು ಲೋಕದೊಳು=ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಜೀವರು ದಾನಪಾತ್ರರು; ಸರ್ವಮಾತುಗಳು=ಆಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಮಾತುಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರವು=ಜಪಿಸಬೇಕಾದುದು ಎಷ್ಟು ಮಂತ್ರಗಳುಂಟೋ ಅವೆಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಸರ್ವಕೆಲಸಗಳು=ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳು, ಎಲ್ಲ ಪೂಜೆಯು=ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಭಗವತ್ಪೂಜೆಯು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಗಂಗಾದಿಗಳೇ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥಗಳೆಂತಲೂ, ಅಯೋಧ್ಯಾದಿಗಳೇ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂತಲೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳೇ ದಾನಪಾತ್ರರೆಂತಲೂ, ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಗಳೇ ಜಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಂತ್ರಗಳೆಂತಲೂ, ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳೇ ಪೂಜಾರ್ಹವೆಂತಲೂ ಅಲ್ಲ. ತಮ್ಮೊಳಗಿರುವ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತಿಸುವ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ “ಪ್ರಣಮೇದ್ಧಂಡವದ್ಭೂಮೌ ಅಶ್ವಚಂಡಾಲಗೋಖಿರಂ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶ್ವಾನ, ಚಂಡಾಲ, ಗೋವು, ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. “ಪ್ರತಿಮಾಸ್ವ ಪ್ರಬುದ್ಧಾನಾಂ ಸರ್ವತ್ರವಿದಿತಾತ್ಮನಾಂ” ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಅಪ್ರಬುದ್ಧರು ಅಂದರೆ ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸಮತ್ವೇನತಿಳಿಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹವರು ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರು ಯಾರೋ ಅವರು ಸರ್ವತ್ರ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧ “ಯಾವತ್ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಮದ್ಭಾವೋನೋಪಜಾಯತೆ|| ತಾವದೇವ ಮುಪಾಸೀತ” ಎಂಬ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯಾವರಿಗೂ ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವ ನನ್ನರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭೇದಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೂ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಈ ಉಪಾಸನೆ ಏನೂ ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ:-

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಜೀವಜಡರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮಭಿನ್ನನೆಂಬ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಓದಿದವರು ತಿಳಿದೇ ಇರುವರು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಯಾತ್ರಿಗಳನ್ನು, ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು, ಜಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ತಿಳಿಯುವುದೆಂದರೇನು! ಬರೇ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಅಲ್ಲ! ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕು. ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡರೂ, ಹಾವನ್ನು ಕಂಡರೂ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೂ, ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೂ, ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನವಾದರೆ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವುದೋ, ತಿರುಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದಿರುವೆವೋ, ನಮ್ಮ ದೇಹದಿಂದ ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಹುಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವನು ಒಬ್ಬನಾದಮೇಲೆ ಆ ಹುಲಿಯು ನಮ್ಮನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದು? ನಾವೇಕೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರೂ ಅಸಹ್ಯಗೊಳ್ಳದಂತೆಯೂ, ಭಯಪಡದಂತೆಯೂ, ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾದರೆ ಆಗ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಯಾರಿಗೆ ಇರುವುದೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶವು ಪುಣ್ಯದೇಶವೇ; ಎಲ್ಲಕಾಲವು ಪರ್ವಕಾಲವೇ; ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಪಾತ್ರರೆ; ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳೂ ಮಂತ್ರವೇ; ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ಪೂಜೆಯೇ ಅಗುವುದೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ದೇವಖಾತ ತಟಾಕವಾಪಿಸ
ರೋವರಗಳಭಿಮಾನಿ ಸುರರುಕ
ಳೇವರದೊಳಗಿಹ ರೋಮಕೂಪಗಳೊಳಗೆ ತುಂಬಿಹರು ||
ಆವಿಯದ್ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳು
ಭಾವಿಸುವದಪ್ಪತ್ತೆರಡನಿಪ
ಸಾವಿರ ಸುನಾಡಿಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುತಲಿಹವೆಂದು || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದೇವಖಾತ=ಡೋಣೆಗಳು, ತಟಾಕ=ಕೆರೆಗಳು, ವಾಪಿ=ಇಳಿದು ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಾವಿಗಳು, ಸರೋವರ=ಕುಂಟೆಗಳು, ಇವುಗಳ, ಅಭಿಮಾನಿ ಸುರರು=ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ಕಳೇವರದೊಳಗೆ=ಈ ಶರೀರದೊಳಗೆ, ಇಹ= ಇರುವ, ರೋಮಕೂಪಗಳೊಳಗೆ, ತುಂಬಿಹರು, ಆವಿಯದ್ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳು=ಆಕಾಶಗಂಗೆಯವರೆಗೂ ಇರುವ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳೆಲ್ಲ, ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡನಿಪಸಾವಿರ ಸುನಾಡಿಗಳೊಳಗೆ=೨೧೦೦ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತಲಿ, ಇಹವೆಂದು=ಇರುವವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳಿರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಡೋಣೆ, ಕೆರೆ, ಭಾವಿ, ಕುಂಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗಿನ ರೋಮಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಸಾಧಾರಣ ನದೀ ಮೊದಲು ಆಕಾಶ ಗಂಗೆಯವರೆಗೂ ಇರುವ ನದಿಗಳೆಲ್ಲವು ನಮ್ಮ ಶರೀರದ ೨೧೦೦ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ರೋಮಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿ ಕೆರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿರಾಟರೂಪ ದೇಹದ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವವು. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳು ಇರುವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮೂರುಕೋಟಿಯಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸ
ಈರಧಿಕ ಎಪ್ಪತ್ತುಸಾವಿರ
ಮಾರುತಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಮಾಧವ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ ||
ತಾರಮಿಸುತಿಹನೆಂದು ತಿಳಿದಿಹ
ಸೂರಿಗಳೆ ದೇವತೆಗಳವರ
ಶರೀರಗಳೇ ಸುಕ್ಷೇತ್ರವವರರ್ಚನೆಯು ಹರಿಪೂಜೆ || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮೂರುಕೋಟಿಯಮೇಲೆ, ಈರಧಿಕ ಎಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರಸಂಖ್ಯಾಗಳಿಂದ, ಶೋಭಿಸ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ, ಮಾರುತಾಂತರ್ಯಾಮಿ=ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಮಾಧವ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿ, ತಾ= ತಾನು, ರಮಿಸುತಿಹನೆಂದು=ನಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು, ತಿಳಿದಿಹ=ತಿಳಿದಿರುವ, ಸೂರಿಗಳೆ=ಜ್ಞಾನಿಗಳೆ, ದೇವತೆಗಳು; ಅವರ ಶರೀರಗಳೆ ಸುಕ್ಷೇತ್ರವು, ಅವರರ್ಚನೆಯು=ಅವರ ಪೂಜೆಯೇ, ಹರಿಪೂಜೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ರೋಮಕೂಪ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ನದೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವರನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಡೋಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ೩ ಕೋಟಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವರು. ೨೧ ಸಾವಿರ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟುನದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಇರುವರು. ಇವು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಮೂರು ಕೋಟಿಯೂ, ೨೧ ಸಹಸ್ರ ರೂಪಗಳಿಂದ ರೋಮಕೂಪಗಳು, ನಾಡಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದವರನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇಂತಹಾ ಮಹಾತ್ಮರ ದೇಹಗಳೇ ಉತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರ. ಇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಹರಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದಂತೆ ಸುಪ್ರೀತನಾಗುವನು.

ಶ್ರೀವರನಿಗಭಿಷೇಕವೆಂದರಿ
ದೀವಸುಂಧರೆಯೊಳಗೆ ಬಲ್ಲವ
ರಾವ ಜಲದಲಿಮಿಂದರೆಯು ಗಂಗಾದಿತೀರ್ಥಗಳು ||

ತಾವಲಿದು ಬಂದಲ್ಲ ನೆಲೆಗೊಂ
ಡೀವರ ಖಿಲಾರ್ಥಗಳನಿಯದ
ಜೀವರವರತರಂಗಿಣಿಯನೈದಿದರೆ ಫಲವೇನು || ೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ: ಶ್ರೀವರನಿಗೆ=ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ದೇಹಾಕಾರನಾಗಿ ತೋರುವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ, ಅಭಿಷೇಕವೆಂದು=ನಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ತೊಳೆವುದೇ (ನಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದೇ) ಅಭಿಷೇಕವೆಂದು, ಅರಿದು=ತಿಳಿದು, ಬಲ್ಲವರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಈ ವಸುಂಧರೆಯೊಳಗೆ=ಈ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ, ಆವ ಜಲದಲಿ=ಭಾವಿ ಕೆರೆ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಜಲದಲ್ಲಿ, ಮಿಂದರೆಯು=ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೂ, ಗಂಗಾದೀರ್ಥಗಳು, ತಾವಲಿದು=ತಾವು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು=ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ಅಖಿಲಾರ್ಥಗಳ=ಕೋರಿದ ತೀರ್ಥಗಳ ಸ್ನಾನಫಲವನ್ನು, ಈವರು, ಅರಿಯದ=ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದ, ಜೀವರು=ಮನುಷ್ಯರು, ಅಮರತರಂಗಿಣಿಯ= ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯನ್ನು, ಯೈದಿದರೆ=ಸ್ನಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಫಲವೇನು?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೂ ಸಕಲ ತೀರ್ಥಗಳ ಸ್ನಾನಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಅನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ನಮ್ಮ ದೇಹವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಮಾಸ್ಥಾನೀಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾವು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, “ಗಂಗೇಚ ಯಮುನೇಚೈವ ಗೋದಾವರಿ ಸರಸ್ವತಿ ನರ್ಮದಾ ಸಿಂಧುಕಾವೇರಿ ಜಲೇಸ್ತೀಸನ್ನಿಧಿಂಕುರು” ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೂ, ಪ್ರಯಾಗ=ಪ್ರಯಾಗ ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ನಾನ ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಸ್ಮರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪಠನಮಾಡುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಇವರು ಸ್ಮರಿಸಿದ ಗಂಗಾ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ತೀರ್ಥಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆಯಾನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾರ್ಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರು. ಅಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಬರೇ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೂ ಗಂಗಾಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಫಲವು ಬಾರದು.

ನದನದಿಗಳಿಯೊಳಗೆ ಪರಿವವು
ಉದಧಿ ಪರಿಯಂತರದಿ ತರುವಾ
ಯದಲಿ ರಮಿಸುವವಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯವಾಗಿ ತೋರದಲೆ ||
ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳಾಚರಿಸುವರು
ಬುಧರು ಭಗವದ್ರೂಪ ಸರ್ವ
ತ್ರದಲಿ ಚಿಂತನೆ ಬರಲು ತ್ಯಜಿಸುವರಖಿಳಕರ್ಮಗಳ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಇಳಿಯೊಳಗೆ=ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ನದನದಿಗಳು=ನದಗಳೆಂದರೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವವು, ನದೀ ಎಂದರೆ=ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವವಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ನದಗಳು, ನದಿಗಳು, ಉದಧಿಸರ್ಯಂತರದಿ=ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಪರಿವವು=ಹರಿಯುತ್ತಿರುವವು, ತರುವಾಯದಲಿ=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಮೇಲೆ, ತೋರದಲೆ=ನದೀರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣದೆ, ತನ್ಮಯವಾಗಿ=ಸಮುದ್ರ ರೂಪವಾಗಿಯೇ, ಅಲ್ಲಿ= ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ರಮಿಸುವವು=ಪ್ರವಹಿಸದೆ ನಿಂತುಬಿಡುವವು, ಅದರಂತೆ, ಬುಧರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳ=ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಬಿಡಬೇಕಾದದನ್ನು ಬಿಡುವುದೂ ಇಂತಹಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಆಚರಿಸುವರು, (ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತನೆಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಎಂದರ್ಥ.) ಭಗವದ್ರೂಪ=ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವು, ಸರ್ವತ್ರದಲಿ=ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆಬರಲು, ಅಖಿಳಕರ್ಮಗಳ=ಸಕಲವಾದ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸಕರು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಮಹಾನದಗಳು ನದಿಗಳು ಎಲ್ಲವು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಸೇರುವವರೆಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವವು. ಸೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಹೇಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ನದಿಯಾಗಿ ಕಾಣದೆ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೆ ಅಡಗಿಹೋಗುವದೋ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಚಿಂತನೆಯು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ವಿಧಿನಿಷೇಧರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಅದು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ವಿಧಿನಿಷೇಧರೂಪ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ

ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ವಿಧಿಬದ್ಧರಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಭಾಗವತ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ದೇವಾನಾಂ ಗುಣಲಿಂಗಾನಾಮಾನುಸ್ರಾವಿಕ ಕರ್ಮಿಣಾಂ” ಎಂಬ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗುಣವೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು, ಅನುಸ್ರಾವಿಕ ಕರ್ಮಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಅನುಸ್ರಾವಿಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಅನುಸ್ರಾವಿಕ ಕರ್ಮಾಸೌಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಂ ಯೋನಲಂಘಯೇತ್” ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೀರದೆ ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವವನೇ ಅನುಸ್ರಾವಿಕ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು “ನಸುರಾಂಪಿಬೇತ್” ಸುರಾಪಾನ ಮಾಡಬಾರದು; ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯವು ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯವು. “ಅಹರಹಃಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸೀತ” ಪ್ರತಿದಿವಸ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು. ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ, ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ ಬರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾ, ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಮೈಮರೆತು ನರ್ತನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಂಧ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳೂ ಒಂದು ವಿಧಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕರ್ಮಗಳೇ. ಆ ಕಾಲ ಹೊರತು ಇತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವಧೂತಾಶ್ರಮಿಗಳೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗದ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ “ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋಯಜೇತ” ಸ್ವರ್ಗಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರು; ಅಂದರೆ ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವರು, ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡರು. ಕರ್ಮ ತ್ಯಾಗವೆಂದರೆ ಕರ್ಮಫಲತ್ಯಾಗವೆಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಖಿಳಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವದೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು (ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಬಿಟ್ಟು ನಿಷ್ಕಾಮುಕರಾಗಿ ಕರ್ಮಾಚರಣವನ್ನು ಮಾಡುವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಕಲಿಯೆ ಮೊದಲಾದಖಿಳದಾನವ
ರೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭವಾದಿ ದೇವ
ಕಳು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ಹರಿಯಾಜ್ಞೆಯಲಿಯವರವರ ||
ಕಲುಷಕರ್ಮವ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸಿ
ಜಲರುಹೇಕ್ಷಣಗರ್ಪಿಸುತನಿ
ಶ್ಚಲ ಸುಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣರು ಸುಖಿಪರವರೊಳಗೆ || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಲಿಯೆ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಿಲದಾನವರೊಳಗೆ=ಎಲ್ಲಾ ದೈತ್ಯರೊಳಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮಭವಾದಿ= ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ, ದೇವಕಳು=ತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ=ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ, ಹರಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಲಿ, ಅವರವರ, (ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ) ಕಲುಷ ಕರ್ಮವ=ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ= ಅವರೊಳಗಿದ್ದು ತಾವು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸಿ, ಜಲರುಹೇಕ್ಷಣಗೆ=ಕಮಲನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅರ್ಪಿಸುತ=ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ನಿಶ್ಚಲ=ಸ್ಥಿರವಾದ, ಸುಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣರು=ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು, ಅವರೊಳಗೆ=ಆ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರೊಳಗೆ, ಸುಖಿಪರು=ಸುಖವಾಗಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ತಮೋಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಇದ್ದು ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತ ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ತತ್ವೇಶರು ಇದ್ದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಭಗವದ್ವೇಷಾದಿ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ತಾವು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾ, ತಾವುಗಳು ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅವರೊಳಗೆ ಸುಖದಿಂದ ಇರುವರು.

ಆವಜೀವರೊಳಗಿದ್ದರೇನಿ
ನ್ನಾವಕರ್ಮವ ಮಾಡಲೇನಿ
ನ್ನಾವಗುಣರೂಪಗಳು ಪಾಸನೆಮಾಡಲೇನವರು ||
ಭಾವಚೈಯ್ಯನ ಪರಮಸತ್ಕರು
ಣಾವಲೋಕನ ಬಲದಿ ಚರಿಸುವ
ದೇವತೆಗಳನು ಮುಟ್ಟಲಾಪವೆ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು || ೧೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅವರು=ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಮಹಾಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಅವಜೀವರೊಳು ಇದ್ದರೇನು=ಯಾವ ಜೀವರೊಳಿದ್ದರೇನು, ಇನ್ನು ಯಾವ ಕರ್ಮವ ಮಾಡಲೇನು, ಅವಗುಣ ರೂಪಗಳ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲೇನು=ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನ ಮಾಡಿದರೇನು, ಭಾವಜೈಯ್ಯನ= ಮನ್ನಥನ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪರಮಸ್ತತ್ಕರುಣಾವಲೋಕನಬಲದಿ= ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷಬಲದಿಂದ, ಸಂಚರಿಸುವ, ದೇವತೆಗಳನು, ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು, ಮುಟ್ಟಲಾಪವೆ= ಸಂಬಂಧವಾಗುವವೇ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ದೇವಾನಾಂ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾಭ್ಯಾಂ ಸುಖಮೇವೋತ್ತರೋತ್ತರಂ' ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರ ದೇವತೆಗಳು ಪುಣ್ಯಮಾಡಲಿ ಪಾಪಮಾಡಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಸುಖವೇ ಹೊರತು ದುಃಖವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತತ್ವೇಶ್ವರರು ಕಲಿಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೇನು? ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು ಯಾವ ತಾಮಸ ರಾಜಸಾದಿ ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೋಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೇನು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷದ ಬಲದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪಾಪಸಂಬಂಧವಾಗುವವೇ? ಎಂದಿಗು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪತಿಯೊಡನೆ ಮನಬಂದ ತೆರದಲಿ
ಪ್ರತಿದಿವಸಸತಿ ರಮಿಸಿಮೋದಿಸಿ
ಸುತರಪಡದಿಳಿಯೊಳು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಳೆಂದು ಕರೆಸುವಳು ||
ಕೃತಿಪತಿಕಥಾಮೃತ ಸುಭೋಜನ
ರತಮಹಾತ್ಮರಗಿತರದೋಷ
ಪ್ರತತಿಗಳು ಸಂಬಂಧಿಸುವವೆ ಅಚ್ಯುತನದಾಸರಿಗೆ || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಪತಿಯೊಡನೆ, ಮನಬಂದ ತೆರದಲಿ=ಇಷ್ಟಾನುಸಾರ, ಪ್ರತಿದಿವಸ, ಸತಿ=ಹೆಂಗಸು, ರಮಿಸಿ= ಭೋಗಿಸಿ, ಮೋದಿಸಿ=ಸುಖವನ್ನುಹೊಂದಿ, ಸುತರಪಡದು=ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಇಳಿಯೊಳು=ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ, ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಳೆಂದು ಕರೆಸುವಳು, ಕೃತಿಪತಿ= ಕೃತಿನಾಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಕಥಾ=ಕಥೆಯೆಂಬ, ಅಮೃತ=ಅಮೃತದ, ಸುಭೋಜನ=ಉತ್ತಮವಾದ ಭೋಜನದಲ್ಲಿ, ರತ= ಆಸಕ್ತರಾದ, ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ=ಮಹಾತ್ಮರಾದ, ಅಚ್ಯುತನ ದಾಸರಿಗೆ, ಇತರ ದೋಷ ಪ್ರತತಿಗಳು= ಬೇರೆ ವಿಧವಾದ ಪಾಪರಾಶಿಗಳು, ಸಂಬಂಧಿಸುವವೆ=ಸಂಬಂಧವಾಗುವವೇ? ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಿಗೆ ಇತರ ಪಾಪಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳುವದೇನು ಎಂಬ ಕೈಮುತ್ಯನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾಮೃತಪಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದ ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಕಥಾಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಾಡುತ್ತಾ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪತಿಯಕೂಡ ಬೇಕಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಳು ಅನ್ನುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಭಗವದ್ದಾಸರಿಗೆ ಪಾಪ ಸಂಬಂಧಗಳು ಆಗುವದಿಲ್ಲ.

ಸೂಸಿಬಹ ನದಿಯೊಳಗೆ ತನ್ನಸಾ
ಹಸ ತೋರುವೆನೆಂದು ಜಲಕಿಡಿ
ರೀಸಿದರೆ ಕೈಸೋತು ಮುಣುಗುವ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟವನು ||
ಕ್ಷೇಶಯ್ಯೆದುವನಾದಿಯಲಿಸ
ವೇಶ ಕ್ಲಷ್ಟಿಯ ಮಾಡಿದದುಬಿ
ಟ್ವಾಶೆಯಿಂದಲಿ ಅನ್ಯರಾರಾಧಿಸುವ ಮಾನವನು || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸೂಸಿಬಹ, ನದಿಯೊಳಗೆ=ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ನದಿಯೊಳಗೆ, ಹರಿಯಬಿಟ್ಟವನು=ಶಿಕ್ಷಿದ ಹಡಗನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು, ಅಥವಾ ಹರಿಕೃಪೆ ತಪ್ಪಿದವನು, ತನ್ನ ಸಾಹಸವ ತೋರುವೆನೆಂದು= ತನ್ನ ಸಾಹಸವನ್ನು ತೋರುವೆನೆಂದು, ಜಲಕಿಡಿರಿಗೆ= ಪ್ರವಾಹದ ನೀರಿಗಿಡಿರಾಗಿ, ಈಸಿದರೆ, ಕೈಸೋತು ಮುಣುಗುವನು, ಆದಿಯಲಿ=ಮೊದಲೇನಿ, ಸರ್ವೇಶ=ಸರ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ ಈಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕ್ಲಷ್ಟಿಯಮಾಡಿದುದು= ಇವನಿಷ್ಟೇ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುವುದನ್ನು, ಬಿಟ್ಟು, ಆಶೆಯಿಂದಲಿ ಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನಾಗಿ, ಅನ್ಯರ=ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಆರಾಧಿಸುವ, ಮಾನವನು= ಮನುಷ್ಯನು, ಕ್ಷೇಶಯ್ಯೆದುವನು=ಕಷ್ಟ ಪಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯದೇವತಾ ಭಜನೆ ಮಾಡುವವನು ಕಷ್ಟಹೊಂದುವನೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಎರಡು ದಡಗಳವರಿಗೂ ತುಂಬಿ ಸಂಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತಿರುವ ನದೀ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವೆನೆಂದು ಸಾಹಸದಿಂದ ಆ ನೀರಿನ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಈಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಹೇಗೆ ಕೈಸೋತು ನೀರೊಳು ಮುಣುಗುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಈಶ್ವರನು ನಮಗೆ ಮೊದಲೇ ಕ್ಲುಪ್ತಮಾಡಿದ ಭೋಗದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡದೆ ದುರಾಶೆಯಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವವರು ಕಡೆಗೆ ಇಹಪರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕಷ್ಟಪಡುವರು.

ನಾನುನನ್ನದು ಎಂಬ ಜಡಮತಿ
ಮಾನವನು ದಿನದಿನದಿ ಮಾಡುವ
ಸ್ನಾನ ಜಪದೇವಾರ್ಚನೆಯು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು ||
ದಾನವರು ಸೆಳೆದ್ವೈವರಲ್ಲದೆ
ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಸ್ವೀಕರಿಸ ಮ
ದ್ದಾನೆ ಪಕ್ಷಕಪಿತ ಫಲಭಕ್ಷಿಸಿದವೋಲಹುದು || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಜಡಮತಿ ಮಾನವನು=ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿದೆನು! ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ನನ್ನವು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳ ಮೂರ್ಖ ಮನುಷ್ಯನು, ದಿನದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿವಸ, ಮಾಡುವ, ಸ್ನಾನ ಜಪ ದೇವಾರ್ಚನೆ ಮೊದಲಾದ, ಕರ್ಮಗಳು=ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾ ದೇವತಾರ್ಚನ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮ ಫಲವನ್ನು, ದಾನವರು= ದೈತ್ಯರು, ಸೆಳೆದ್ವೈವರಲ್ಲದೆ=ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹಾರ ಮಾಡುವರಲ್ಲದೆ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನು, ಸ್ವೀಕರಿಸ=ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಲಾರನು, ಮದ್ದಾನೆ=ಮದಹಿಡಿದ ಆನೆಯು, ಪಕ್ಷ=ಪಕ್ಷವಾದ, ಕಪಿತ ಫಲ=ಬೇಲದ ಹಣ್ಣನ್ನು, ಭಕ್ಷಿಸಿದವೋಲಹುದು=ತಿಂದಂತೆ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನು ಮಾಡಿಸುವನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನದಿಂದ ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳವರು ಮಾಡಿದ ದೇವತಾರ್ಚನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಳ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

“ನಾಹಂಕರ್ತಾ ಹರಿಕರ್ತಾ” ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸುವನು ನಾನು ಮಾಡುವವನಲ್ಲ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮರೆತು ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನು, ಈ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನವು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳ ಮೂರ್ಖನು ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ ಜಪ ದೇವತಾರ್ಚನಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ದೈತ್ಯರು ಅಪಹರಿಸುವರಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸನು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಬೇಲದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಆನೆಯು ನುಂಗಲು ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಚಿಪ್ಪು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೊರಗೆ ಬರುವುದೋ ಹಾಗೆ.

ಧಾತ್ರಿಯೊಳಗುಳ್ಳಖಿಳ ತೀರ್ಥ
ಕ್ಷೇತ್ರ ಚರಿಸಿದರೇನು ಪಾತ್ರಾ
ಪಾತ್ರನರಿತನ್ನಾದಿ ದಾನವಮಾಡಿ ಫಲವೇನು ||
ಗಾತ್ರನಿರ್ಮಲನಾಗಿ ಮಂತ್ರ
ಸ್ತೋತ್ರ ಪಠಿಸಿದರೇನು ಹರಿಸ
ವರ್ತೃಗತನೆಂದರಿಯದೆ ತಾಕರ್ತು ಎಂಬುವನು || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಧಾತ್ರಿಯೊಳಗುಳ್ಳ=ಭೂಮಿಯೊಳಗುಳ್ಳ, ಅಖಿಳತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ= ಸಮಸ್ತವಾದ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೇನು? ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರನರಿತು=ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅನ್ನಾದಿ ದಾನವ ಮಾಡಿ ಫಲವೇನು? ಗಾತ್ರನಿರ್ಮಲನಾಗಿ=ಸ್ನಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಂತ್ರಸ್ತೋತ್ರ ಪಠಿಸಿದರೇನು; ಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ಗತನೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವನೆಂದು, ಅರಿಯದಲೆ=ತಿಳಿದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡದೇನೆ, ತಾ ಕರ್ತು ಎಂಬುವನು=ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ತಿಳಿದವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು, ಸರ್ವತ್ರ ಇದ್ದು ಸಕಲಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸುವನೆಂದರಿಯದೇ ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವನೋ ಅಂತಹವನು ಭೂಮಿಯೊಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ಬಂದರೇನು?

ಪಾತ್ರಪಾತ್ರ ವಿವೇಕದಿಂದ ಸತ್ಪಾತ್ರರಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾದಿದಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಸ್ತೋತ್ರ ಪಠನಮಾಡಿದರೂ ಫಲವೇನು? ಎಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲ.

ಕಂಡನೀರೊಳು ಮುಣಗಿ ದೇಹವ
ದಂಡಿಸಲು ಫಲವೇನು ದಂಡಕ
ಮಂಡಲಗಳಧರಿಸಿ ಯತಿಯೆಂದೆನಿಸಿ ಫಲವೇನು ||
ಅಂಡಜಾಧಿಪನಂಸಗನಪದ
ಪುಂಡರೀಕದಿ ಮನವಹರ್ನಿಶಿ
ಬಂಡುಣಿಯ ವೋಲಿರಿಸಿ ಸುಖಪಡದಿಷ್ಟ ಮಾನವನು || ೧೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಂಡಜಾಧಿಪನಂಸಗನಪದ ಗರುಡನ, ಅಂಸಗನಂ=ಹೆಗೆಲ ಮೇಲೆ ಕೂತಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಪದ ಪುಂಡರೀಕದಿ=ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ, ಅಹರ್ನಿಶಿ=ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯೂ, ಮನವಂ=ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಬಂಡುಣಿಯವೋಲ್=ಭ್ರಮರದಂತೆ, ಇರಿಸಿ=ಇಟ್ಟು, ಸುಖ ಪಡದಿಷ್ಟ=ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸದಿರುವ, ಮಾನವನು= ಮನುಷ್ಯನು, ಕಂಡ ನೀರೊಳು ಮುಣಗಿ, ದೇಹವ ದಂಡಿಸಲು ಫಲವೇನು? ದಂಡಕಮಂಡಲಗಳಧರಿಸಿ= ದಂಡಕಾಷ್ಟವನ್ನೂ, ಕಮಂಡಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಯತಿಯೆಂದೆನಿಸಿ= ಸನ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರೂ ಫಲವೇನು?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗರುಡಾರೂಢನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ, ಜೇನು ಹುಳುವು ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ ಯಾವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹಾ ಮನುಷ್ಯನು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದ ನೀರೊಳಗೆ ಮುಣಗಿ ಚಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಕಷ್ಟಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ದಂಡಕಾಷ್ಟ ಕಮಂಡಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಯತಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ
ಓದಿ ಪೇಳಿದರೇನು ಸಕಲ ನಿ
ಷೇಧ ಕರ್ಮವ ತೊರೆದು ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಮಾಡೇನು ||
ಓದನಂಗಳ ಜರಿದು ಶ್ವಾಸನಿ
ರೋಧ ಗೈಸಿದರೇನು ಕಾಮ
ಕ್ರೋಧವಳಿಯದೆ ನಾನುನನ್ನದು ಎಂಬ ಮಾನವನು || ೧೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಾಮ ಕ್ರೋಧವಳಿಯದೆ=ಕಾಮವನ್ನೂ ಕೋಪವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ, ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಮಾನವನು, ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ, ಓದಿ ಪೇಳಿದರೇನು= ಓದಿದುದರಿಂದಲೂ, ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ, ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಸಕಲ ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮವಂ= ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವ ಕರ್ಮವನ್ನು ತೊರೆದು=ಬಿಟ್ಟು, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಮಾಡೇನು=ಉತ್ತಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲಾದರೂ ಫಲವೇನು? ಓದನಂಗಳ ಜರಿದು=ಅನ್ನ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಶ್ವಾಸನಿ ನಿರೋಧ ಗೈಸಿದರೇನು=ಶ್ವಾಸ ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಯೋಗಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಎಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಾಮ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಬಿಡದೆ, ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರಾಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು, ಏನು ಪುರಾಣ ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಲಿ ಹೇಳಲಿ, ಅದರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಯೋಗಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಅನ್ನಾದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ವಾಸನಿ ನಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕಾಮ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಜೈಸುವವರೆಗೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏನು ಕೇಳಿದರೇನು ನೋಡಿದ
ರೇನು ಓದಿದರೇನು ಪೇಳಿದ
ರೇನು ಪಾಡಿದರೇನು ಮಾಡಿದರೇನು ದಿನದಿನದೀ ||
ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಜನ್ಮಕರ್ಮಸ
ದಾನುರಾಗದಿ ನೆನದು ತತ್ತ
ಸ್ಥಾನದಲಿ ತದ್ರೂಪ ತನ್ನಾಮಕನ ಸ್ಮರಿಸದವ || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಜನ್ಮಕರ್ಮ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು, ಸದಾ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅನುರಾಗದಿ=ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ನೆನದು=ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ತತ್ಸಾಧನದಲಿ=ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ತತ್ತದ್ರೂಪ ತನ್ನಾಮಕನ=ಆಯಾ ರೂಪಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸ್ಮರಿಸದವ =ಚಿಂತಿಸದವನು, ಏನು ಕೇಳಿದರೇನು=ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದರೇನು? ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿದರೇನು? ಪೇಳಿದರೇನು ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಾಠ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೇನು? ಪಾಡಿದರೇನು=ಯಾವ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರೇನು? ದಿನದಿನದಿ= ಪ್ರತಿದಿವಸ ಮಾಡಿದರೇನು= ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೇನು?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ತತ್ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಸರ್ವಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡದೆ ತಾನೇ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಪುರುಷನು ಯಾವ ಕಥಾ ಕೇಳಿದರೇನು; ಯಾವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೇನು, ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿದರೇನು, ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳಿದರೇನು, ಪುರಾಣ ಹೇಳಿದರೇನು, ಯಾವುದನ್ನು ಹಾಡಿದರೇನು, ಎಂತಹಾ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೇನು, ಯಾವದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧಿ ವಿದ್ಯಾ ಬಲದಿ ಪೇಳಿದ
ಶುದ್ಧ ಕಾವ್ಯವಿದಲ್ಲ ತತ್ಸು
ಪದ್ಧತಿಗಳನು ತಿಳಿದ ಮಾನವನಲ್ಲ ಬುಧರಿಂದ ||
ಮಧ್ವವಲ್ಲಭ ತಾನೆ ಹೃದಯದೊ
ಳಿದ್ದು ನುಡಿದಂದದಲಿ ನುಡಿದೆ ನ
ಪದ್ಧಗಳ ನೋಡದಲೆ ಕಿವಿಕೊಟ್ಟಾಲಿಪುದು ಬುಧರು || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಬುದ್ಧಿ ವಿದ್ಯಾ ಬಲದಿ=ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾ ಬಲದಿಂದಾಗಲಿ, ಪೇಳಿದ, ಶುದ್ಧ ಕಾವ್ಯವಿದಲ್ಲ, ಬುಧರಿಂದ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ, ತತ್ಸುಪದ್ಧತಿಗಳನು=ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು, ತಿಳಿದ=ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ, ಮಾನವನಲ್ಲ =ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ, ಮಧ್ವವಲ್ಲಭ=ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತಾನೆ, ಹೃದಯದೊಳಿದ್ದು=ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ನುಡಿದಂದದಲಿ=ನುಡಿಸಿದಂತೆ, ನುಡಿದೆನು= ಹೇಳಿದೆನು, ಬುಧರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಅಪದ್ಧಗಳ ನೋಡದಲೆ=ಇದರಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ, ಕಿವಿಕೊಟ್ಟಾಲಿಪುದು=ಕಿವಿಕೊಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ದಾಸರಾಯರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಹರಿದಾಸತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ನಾನು ಗ್ರಂಥವನ್ನೇನೋ ಹೇಳಿರುವೆನು. ಆದರೆ ನಾನು ಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂದಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾವಂತನೆಂದಾಗಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುದ್ಧ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನೂ ನಾನಲ್ಲ. ಆದರೂ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶನು ತಾನೇ ನನ್ನೊಳಗೆ ಇದ್ದು ನುಡಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಧುಗಳು ಇದನ್ನು ಕಿವಿಕೊಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವೆನು. ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ದಾಸರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರೆಂತಲೂ, ಸುಧಾದಿ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆಂದು ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಸಕಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನು ವಿದ್ಯಾವಂತನಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿವಂತನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆಂದರೆ “ವಿದ್ಯಾರ್ವಾ ಬುದ್ಧಿಮಾರ್ವ” ವಿದ್ಯಾವಂತ ಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂಬ ಹೆಸರು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನದೇ ಹೊರತು ನನ್ನದಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬುವನು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ತಾವು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆಂದರೆ:-

ಬುದ್ಧಿ ವಿದ್ಯಾ ಬಲದಿಂದ ಪೇಳಿದ ಶುದ್ಧ ಕಾವ್ಯವಿದಲ್ಲವೆಂದರೆ, ನಾನೇ ವಿದ್ಯಾವಂತ, ನಾನೇ ಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಶುದ್ಧವಾದ ಕಾವ್ಯವು ಇದಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನನ್ನೊಳಗೆ ಇದ್ದು ವಿದ್ಯಾ ಬುದ್ಧಿ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಶುದ್ಧವಾದ ಕಾವ್ಯವಿದು, ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಯದ್ಯಪಿ ದಾಸರಾಯರು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸೇರಿದ ವರದೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಈ ಎರಡು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತತ್ವ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ತಾವು ತಿಳಿದವರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು.

ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದವನೂ, ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ಓದಿ, ಓದಿಸಿ, ತಾನು ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ವಹಿಸಿ ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡಿಸಿದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಾನು ತಿಳಿದವನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

ಕಬ್ಬಿನೊಳಗಿಹ ರಸವಿದಂತನಿ
ಗಬ್ಬಬಲ್ಲದೆ ಭಾಗ್ಯ ಯೌವನ
ಮಬ್ಬಿನಲಿ ಮೈಮರದವಗೆ ಹರಿಸುಚರಿತಾಮೃತವು ||
ಲಭ್ಯವಾಗದು ಹರಿಪದಾಬ್ಜದಿ
ಹಬ್ಬಿದತಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ರಸ ಉಂ
ಡುಬ್ಬಿಕೊಬ್ಬಿ ಸುಖಾಬ್ಧಿಯೊಳಗಾಡುವವಗಲ್ಲದೆಲೆ || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕಬ್ಬಿನೊಳಗಿಹ=ಕಬ್ಬಿನೊಳಗಿರುವ, ರಸ=ರಸವು, ವಿದಂತನಿಗೆ= ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದವನಿಗೆ, ಅಬ್ಬಬಲ್ಲದೆ= ರುಚಿ ಹತ್ತುವುದೇ, ಅಗಿದು ರಸ ಪಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ, ಹರಿಪದಾಬ್ಜದಿ= ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ, ಹಬ್ಬಿದ=ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಿರುವ, ಅತಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿರಸವ=ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಭಕ್ತಿರಸವನ್ನು, ಉಂಡು= ಪಾನಮಾಡಿ, ಉಬ್ಬಿ=ಮೈಯುಬ್ಬಿ, ಕೊಬ್ಬಿ=ಅದರಿಂದ ಮತ್ತನಾಗಿ, ಸುಖಾಬ್ಧಿಯೊಳಗಾಡುವವಗಲ್ಲದೆಲೆ= ಸುಖಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುವವಗಲ್ಲದೆ, ಭಾಗ್ಯಯೌವನ ಮಬ್ಬಿನಲಿ=ಐಶ್ವರ್ಯಮದ ಯೌವನಮದ ಎಂಬ ಈ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ, ಮೈಮರತವಗೆ=ಮತ್ತನಾದವನಿಗೆ, ಹರಿಸುಚರಿತಾಮೃತವು= ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತವು, ಲಭ್ಯವಾಗದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಗ್ರಂಥವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ರುಚಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ರುಚಿಸಲಾರದೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಕಬ್ಬನ್ನು ಅಗಿದು ಅದರ ರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಹಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದೃಢಭಕ್ತಿರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಮೈಯುಬ್ಬಿ ಕೊಬ್ಬಿರಿ ಮತ್ತನಾಗಿ ಸುಖಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ರುಚಿಯು ಗೊತ್ತಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಕಬ್ಬಿನಂತಿರುವ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ರಸವನ್ನು, ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹಲ್ಲು ಇಲ್ಲದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪಾನಮಾಡಬಲ್ಲರೆ? ಆಗಲಾರದು.

ಖಿಗವರದ್ವಜನಂಘ್ರಿ ಭಕುತಿಯ
ಬಗೆಯನರಿಯದ ಮಾನವರಿಗಿದು
ಒಗಟಿನಂದದಿ ತೋರುತಿಪ್ಪದು ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ ||
ತ್ರಿಗುಣ ವರ್ಜಿತನಮಲ ಗುಣಗಳ
ಪೊಗಳಿಹಿಗ್ಗುವ ಭಾಗವತರಿಗೆ
ಮಿಗೆ ಭಕುತಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಸುಖವಿತ್ತವರ ರಕ್ಷಿಪುದು || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಖಿಗವರದ್ವಜನಂಘ್ರಿ=ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡದ್ವಜನ, ಅಂಘ್ರಿಭಕುತಿಯ=ಪಾದಾರವಿಂದದ ಭಕ್ತಿಯ, ಬಗೆಯ=ರೀತಿಯನ್ನು, ಅರಿಯದ=ತಿಳಿಯದ, ಮಾನವರಿಗೆ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಇದು=ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಒಗಟಿನಂದದಿ= ಒಗಟಿನಂತೆ, ತೋರುತಿಪ್ಪದು= ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ= ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ತ್ರಿಗುಣವರ್ಜಿತನ =ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ತರಜಸ್ತಮೋಗುಣ ಶೂನ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಮಲ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, (ದೋಷವಿಲ್ಲದ) ಗುಣಗಳ=ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಪೊಗಳಿ=ಸುತ್ತಿಸಿ, ಹಿಗ್ಗುವ= ಸಂತೋಷ ಪಡುವ, ಭಾಗವತರಿಗೆ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಮಿಗೆ ಭಕುತಿ=ಹೆಚ್ಚಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಸುಜ್ಞಾನ ಸುಖವನ್ನು= ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನ ಸುಖವನ್ನು, ಇತ್ತು=ಕೊಟ್ಟು, ಅವರ=ಆ ಭಕ್ತರನ್ನು, ರಕ್ಷಿಪುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ದೃಢಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತಿಳಿಯದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಒಗಟಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದು, ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ಸರ್ವದಾ ಪಾಡುತ್ತಾ ಪೊಗಳುತ್ತಾ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಿರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ವಿಶೇಷವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ಪರಮತತ್ವ ರಹಸ್ಯವಿದು ಭೂ
ಸುರರು ಕೇಳ್ವದು ಸಾದರದಿ ನಿ
ಷ್ಟುರಿಗಳಿಗೆ ಮೂಢರಿಗೆ ಪಂಡಿತಮಾನಿ ಪಿಶುನರಿಗೆ ||
ಅರಸಿಕರಿಗಿದು ಪೇಳ್ವದಲ್ಲನ
ವರತ ಭಗವತ್ಪಾದಯುಗಳಾಂ
ಬುರುಹ ಮಧುಕರರೆನಿಸುವರಿಗಿದನರುಪು ಮೋದದಲಿ || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಇದು=ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಪರಮತತ್ವರಹಸ್ಯವು=ಬಹಳ ಗುಟ್ಟಾದ ಉತ್ತಮ ತತ್ವವು, ಭೂಸುರರು=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಸಾದರದಿ=ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಕೇಳ್ವದು. ನಿಷ್ಟುರಿಗಳಿಗೆ=ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ, ಮೂಢರಿಗೆ, ಪಂಡಿತಮಾನಿ=ನಾನೇ ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಉಳ್ಳವರಿಗೆ, ಪಿಶುನರಿಗೆ=ಸರಿಯಾದ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯದೆ ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಾನು ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸುವವನಿಗೆ, ಅರಸಿಕರಿಗೆ, ಇದು=ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಪೇಳ್ವದಲ್ಲ=ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅನವರತ=ಸರ್ವದಾ (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ) ಭಗವತ್ಪಾದಯುಗಳಾಂಬುರುಹ ಮಧುಕರರೆನಿಸುವರಿಗೆ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರರೆನಿಸುವವರಿಗೆ, ಮೋದದಲಿ=ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಇದನು=ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಅರುಪು=ಹೇಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಗ್ರಂಥ ಶ್ರವಣಾಹಿಗಳಿಗೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪರಮ ರಹಸ್ಯವಾದ ಭಗವತ್ಪದ್ಧದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಭಕ್ತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಸರ್ವದಾ ನಿಷ್ಠರ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವವರು, ಮೂಢರು, ತಾವೇ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಉಳ್ಳವರು, ಹಟವಾದಿಗಳು, ಅರಸಿಕರು ಇಂತಹವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ದೃಢ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾರೂ ಅವರಿಗೇನೇ ಇದನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು.

ಲೋಕವಾರ್ತೆಯಿದಲ್ಲ ಪರ
ಲೋಕೈಕನಾಥನ ವಾರ್ತೆಕೇಳ್ವರೆ
ಕಾಕುಮನುಜರಿಗಿದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸೊಗಸುವುದೇ ||
ಕೋಕನದ ಪರಿಮಳವು ಷಟ್ಪದ
ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂದದಲಿ ಜಲಚರ
ಭೇಕಬಲ್ಲದೆ ಇದರ ರಸ ಹರಿಭಕ್ತಗಲ್ಲದಲೆ || ೨೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಇದು=ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಲೋಕವಾರ್ತೆಯು=ನಟವಿಟ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷಾದಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲ, ಪರಲೋಕೈಕನಾಥನ ವಾರ್ತೆ= ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯ, ಕೇಳ್ವರೆ=ಇದನ್ನು ಪಾಪಿ ಜನರು ಕೇಳ್ವರೆ, ಎಂದಿಗೂ ಕೇಳಲಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾಕುಮನುಜರಿಗೆ=ವಿಷಯಸುಖವೇ ಸುಖವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ದೇವರನ್ನು ಮರೆತು ನಾನು ನನ್ನದೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ, ಇದು=ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ, ಸೊಗಸುವುದೇ= ತೋರಿಸುವುದೇ! ಕೋಕನದ=ಕೆಂಪು ಕಮಲದ, ಪರಿಮಳವು=ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು, (ಮಕರಂದವನ್ನು) ಷಟ್ಪದ=ಭ್ರಮರವು, ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂದದಲಿ, ಜಲಚರ=ನೀರೊಳಗೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವ, ಭೇಕ=ಕಪ್ಪೆಯು, ಬಲ್ಲದೆ=ತಿಳಿಯುವದೆ, ಅದರಂತೆಯೇ, ಇದರ ರಸ=ಈ ಗ್ರಂಥದ ರುಚಿಯು, ಹರಿಭಕ್ತಗಲ್ಲದಲೆ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ರುಚಿಸುವುದೇ, ರುಚಿಸಲಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಜನರು ಯಾವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವರೋ, ಅದೇ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮಂತಿರುವ ಜನರ ಸಹವಾಸ ಮಾಡುವುದು, ತಕ್ಕಂತಹ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಕೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇರುವುದು. ನಟವಿಟ ಗಾಯಕಾದಿಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಾಟಕಾದಿಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಮಾಡುವರು, ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೋದಿ ಆನಂದ ಪಡುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಭಗವಂತನ ಕಥಾಶ್ರವಣ, ಪಠನ, ಉತ್ಸವಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುವುದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರುಚಿಸಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಕೇವಲ ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುವುದೇ ಹೊರತು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ವರ್ಣನ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಾರದು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಭ್ರಮರವು ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಮಕರಂದವನ್ನು ವಾಸನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದು ಪಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಹೊರತು, ನೀರಿನೊಳಗೆ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಪ್ಪೆಯು ಪಾನಮಾಡಬಲ್ಲದೆ? ಇದರಂತೆಯೇ ಭಕ್ತರಲ್ಲದ ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಾರದು.

ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನರಹಿತ ಸಕಲೇ
ಷ್ವಪ್ರದಾಯಕ ಸರ್ವಗುಣಪೂ
ರ್ಣಪ್ರಮೇಯಜರಾಮರಣ ವರ್ಜಿತ ವಿಗತಕ್ಷೇಶ ||
ವಿಪ್ರತಮವಿಶ್ವಾತ್ಮ ಘೃಣಿಸೂ
ರ್ಯಪ್ರಕಾಶಾನಂತ ಮಹಿಮ ಘೃ
ತ ಪ್ರತೀಕಾರಾಧಿತಾಂಘ್ರಿ ಸರೋಜ ಸುರರಾಜ || ೨೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನರಹಿತ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪರರಿಂದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ಸಕಲೇಷ್ವಪ್ರದಾಯಕ=ಎಲ್ಲರ ಮನೋಭೀಷ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವವನು; ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣ= ಸಕಲಗುಣ ಪೂರ್ಣನಾದವನು; ಅಪ್ರಮೇಯ=ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಜರಾಮರಣ ವರ್ಜಿತ=ಮುದುಕನಾಗುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ, ಇಂತಹ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದವನು; ವಿಗತಕ್ಷೇಶ=ಯಾವ ಬಗೆಯ ಕ್ಷೇಶವನ್ನು ಹೊಂದದವನು; ವಿಪ್ರತಮ=ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನು; ವಿಶ್ವಾತ್ಮ= ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು; ಘೃಣಿ=ದಯಾವಂತನು; ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ; ಅನಂತಮಹಿಮ=ಪಾರಕಾಣದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಘೃತಪ್ರತೀಕಾರಾಧಿತಾಂಘ್ರಿಸರೋಜ=ಶುಭದ ರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಘೃತಪ್ರತೀಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು; ಸುರರಾಜ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಿಸುವುದರಿಂದ ಸುರರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರು. ಜಯಜಯ! ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಯ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಯ ಎಂದರೆ ನಿನ್ನ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಸಂಧಿಯ ಕಡೆಯ ೩ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ:- ತಾತ್ಪರ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು.

ವನಚರಾದ್ರಿಧರಾಧರನೆ ಜಯ
ಮನುಜ ಮೃಗವರ ವೇಷಜಯ ವಾ
ಮನತ್ರಿವಿಕ್ರಮದೇವಜಯ ಭೃಗುರಾಮ ಭೂಮಜಯ ||
ಜನಕಜಾವಲ್ಲಭನೆ ಜಯರು
ಗೃಣೀ ಮನೋರಥ ಸಿದ್ಧಿದಾಯಕ
ಜನವಿಮೋಹಕ ಕಲಿವಿದಾರಣ ಜಯಜಯಾರಮಣ || ೨೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ವನಚರ=ವನ=ನೀರಿನೊಳು, ಚರ=ಸಂಚರಿಸುವ ಮತ್ಸ್ಯವತಾರನೆ, ಜಯ=ಜಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸು, ಅದ್ರಿಧರ=ಕೂರ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ಮಂದರ ಪರ್ವತವನ್ನು ಹೊತ್ತವನೆ! ಜಯ! ಧರಾಧರನೆ=ಭೂಮಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವರಾಹರೂಪಿಯೇ! ಜಯ! ಮನುಜ ಮೃಗವರವೇಷ=ನರಸಿಂಹ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸ್ವಾಮಿ! ಜಯ! ಪಾವನ! ತ್ರಿವಿಕ್ರಮದೇವ, ಜಯ, ಭೃಗುರಾಮಭೂಮ=ಪೂಜ್ಯನಾದ ಪರಶುರಾಮ, ಜಯ, ಜನಕಜಾವಲ್ಲಭನೆ=ಸೀತಾಕಾಂತ ಜಯ, ರುಕ್ಮಿಣೀ ಮನೋರಥ ಸಿದ್ಧಿದಾಯಕ=ರುಕ್ಮಿಣೀ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಜಯ, ಜನವಿಮೋಹಕ=ಬುದ್ಧ ರೂಪದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿದವನೆ, ಜಯ, ಕಲಿವಿದಾರಣ=ಕಲ್ಕೀ ರೂಪದಿಂದ ಕಲಿಯುಗದ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ, ಜಯಾರಮಣ=ಜಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿ, ಜಯ=ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪಡಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ದಶಾವತಾರಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಅದ್ರಿಧರಾಧರನೆ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಧರಶಬ್ದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದ್ರಿಧರ= ಕೂರ್ಮಾವತಾರ, ಧರಾಧರ=ಭೂಮಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವರಾಹನೆಂದರ್ಥ. ವಾಮನಾವತಾರಮಾಡಿ ದಾನಬೇಡಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳಿಯುವಾಗ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಇರುವುದರಿಂದ ವಾಮನಾವತಾರವೆ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರವು. ಮಿಕ್ಕ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ವಿಶದವಾಗಿರುವುದು.

ಸಚ್ಚಿದಾನಂತಾತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಕ
ರಾರ್ಚಿತಾಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಸುಮನಸ
ಪ್ರೋಚ್ಚ ಸನ್ಮಂಗಳದ ಮಧ್ವಾಂತಃಕರಣರೂಢ ||

ಅಚ್ಯುತ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ
ನಿಚ್ಚಮೆಚ್ಚಿದ ಜನರ ಬಿಡಕಾಡ್
ಗಿಚ್ಚನುಂಡಾರಣ್ಯದೊಳು ಗೋ ಗೋಪರನಕಾಯ್ || ೨೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮ=ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ಬ್ರಹ್ಮಕರಾರ್ಚಿತಾಂಘ್ರಿ ಸರೋಜ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕೈಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು, ಸುಮನಸ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಪ್ರೋಚ್ಚ=ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮನು ಅಂದರೆ ದೇವೋತ್ತಮರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದರ್ಥ. ಸನ್ಮಗಳದ=ಉತ್ತಮವಾದ ಶುಭ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಮಧ್ವಾಂತಃಕರಣರೂಢ=ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ಕೂತಿರುವವನು, ಅಚ್ಯುತ=ನಾಶರಹಿತನು. ಅರಣ್ಯದೊಳು=ಯಮುನಾತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಡುಕಿಚ್ಚನುಂಡು=ಕಾಡನ್ನು ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ನುಂಗಿ, ಗೋ ಗೋಪರನ=ಗೋವುಗಳನ್ನು ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು, ಕಾಯ್=ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದವನು. ಇಂತಹ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ=ಶ್ರೀಬಿಂಬಮೂರ್ತಿ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನು, ನಿಚ್ಚ=ಇವನು ನಿರ್ದುಷ್ಟನೆಂದು, ಮೆಚ್ಚಿದ=ಯಾರಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುವನೋ, ಅಂತಹಾ ಜನರ=ಜನರನ್ನು, ಬಿಡ=ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡದೆ ಬಿಡಲಾರನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರುವುದೋ ಅವರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡನು. ಅಂದರೆ ಯಾವನು ತಾನು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಲಿಯುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು. ದೇವೋತ್ತಮನು, ಎಲ್ಲಾ ಭಕ್ತಿಗೂ ಮಂಗಳಪದನು. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಹೃತ್ಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವವನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಾ ಯಮುನಾನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಂದಗೋಪ ಮೊದಲಾದ ಗೋಪಾಲಕರು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಲಗಿರಲು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕಿಚ್ಚ ಬಂದು ವನವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿರಲು ಅಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಭೀತರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕರು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣನು, “ನಿಮೀಲಿಯತ ಮಾಭ್ಯಷ್ಟಲೋಚನಾನೀತ್ಯ ಭಾಷತ| ತಥೈವ ಮೀಲಿತಾಕ್ಷೇಷು ಭಗವನಾಗ್ನಿಮುಲ್ಬಣ೦| ಪೀತ್ಯಾಮುಖೇನ ತಾ೯ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯೋಗಾಧೀಶೋವ್ಯಮೋಚಯತ್” ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು ನೋಡಿ, ಭಯಪಡಬೇಡಿರಿ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆ ಘೋರವಾದ ಕಾಡು ಕಿಚ್ಚನ್ನು ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಿಗಳರಸನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಗೋವುಗಳನ್ನು ಗೋಪಾಲರನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದು ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ನಾಶರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನು, “ಯಮೇ ವೈಷ್ವನುತೇ ತೇನಲಭ್ಯಃ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಯಾರು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾಡಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವರೋ, ತಾನು ಯಾರಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುವನೋ ಅವರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕೈಬಿಡನು.

ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೧೦ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುಗಿದುದು

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾ ಪರ್ವ ಣ ಮ ಸ್ತು ||